

27. RYZYKO I UBEZPIECZENIE

Z tego rozdziału dowiesz się:

- czym jest ryzyko,
- jak rynek pozwala na ograniczanie ryzyka,
- jak działają firmy ubezpieczeniowe, a jak kasyna,
- jaka jest rola ubezpieczeń w gospodarce.

Najważniejsze pojęcia:
ryzyko, hazard, ubezpieczenie

Prawdopodobieństwo i ryzyko

Gdy mówimy o **ryzyku**, zazwyczaj mamy na myśli nieprzewidywalność przyszłości – ryzykujemy, gdy podejmujemy działania, których rezultatu nie jesteśmy pewni. W węższym i bardziej technicznym znaczeniu tego terminu ryzyko wiąże się z pewnymi zdarzeniami, których prawdopodobieństwo można oszacować. Klasycznym przykładem jest rzut sześciocienną kostką. Szansa na to, że na jednej ze ścianek pojawi się konkretna liczba (od 1 do 6), wynosi jedną szóstą (podobnie jak na dwustronnej monecie szansa na wypadnięcie orła albo reszki wynosi jedną drugą). Ryzykujemy, gdy obstawiamy konkretny rezultat na ściance kostki.

Nie jesteśmy i nie możemy być całkowicie pewni, jaki będzie wynik rzutu kostką. Niemniej możemy sporo powiedzieć o tym, jakie scenariusze są możliwe (1 albo 2, albo 3, albo 4, albo 5, albo 6), i określić ich prawdopodobieństwo. Jednak w wielu sytuacjach z codziennego życia trudno byłoby to prawdopodobieństwo wskazać. Mimo że przyszły wynik rzutu kostką jest niewiadomą, to jednak coś o nim wiemy. A nawet wiemy bardzo dużo.

Hazard

Wokół możliwości przewidywania prawdopodobieństw zdarzeń ukształtowały się dwa częściowo przeciwstawne rodzaje działalności gospodarczej: **hazard** i **ubezpieczenia**. Z punktu widzenia ekonomicznej kalkulacji ryzyka

działają one podobnie. Kasyno, tak jak ubezpieczyciel, szacuje prawdopodobieństwa zdarzeń i wprowadza opłaty, które zapewnią mu zysk. Zasadnicza różnica polega na tym, że gracz w kasynie chce zwiększać ryzyko, które ponosi, podczas gdy klient ubezpieczalni chce je zmniejszać. Innymi słowy, grający w kasynie chce „zdobyć” nagrodę, a klient ubezpieczalni – uniknąć niekorzystnych dla niego skutków wydarzenia i w razie jego zaistnienia otrzymać wypłatę. Kalkulacja ekonomiczna w obu wypadkach przebiega jednak bardzo podobnie.

Mówi się, że kasyno „zawsze wygrywa”. Przykładowo w europejskiej ruletce możliwych jest 37 wyników. Załóżmy dla uproszczenia, że gra 37 osób i każda z nich obstawia 10 złotych. Pula do wygrania wynosi 370 złotych. Jeśli jednak kasyno pobierze z tego część i obniży nagrodę do 360 złotych, wtedy otrzyma 10 złotych zysku, niezależnie od tego, jaki wynik wypadnie. Na podobnej zasadzie działają wszystkie gry losowe: ruletka, maszyny typu „jednoręki bandyta” i loterie (np. Lotto). Organizator gry pobiera większe opłaty, niż wynosi pula nagród.

Na tym właśnie polega klasyczny hazard i gracze nie mogą na nim długo-okresowo zarobić. Rozumieją to doskonale organizatorzy gier hazardowych. Warto jednak dodać, że niektórzy z uprawiających hazard robią to dla czystej przyjemności, a nie dla zysku pieniężnego. Do tego dochodzi osobiste wartościowanie (osobisty stosunek do ryzyka) – wielu ludzi nie przywiązuje większej wartości do kilku złotych i jest gotowych przeznaczyć je na los dający szansę na milionową wygraną, mimo że ich realne szanse są nikłe.

Ubezpieczenia

Mimo że działalność ubezpieczeniowa ze względu na sposób kalkulacji przypomina działalność kasyn, to jednak z perspektywy rynkowej jest o wiele istotniejsza. Firmy ubezpieczeniowe pełnią zupełnie inną funkcję niż kasyna. Osoba grająca w kasynie obstawia najczęściej zdarzenie o stosunkowo niskim prawdopodobieństwie, na przykład liczbę na ruletce, w nadziei, że uda jej się trafić (czego prawdopodobieństwo wynosi 1/37). Natomiast osoba, która się ubezpiecza od skutków mało prawdopodobnego zdarzenia, wnosi opłatę nie po to, by wygrać pieniądze. Ona nie chce ponieść konsekwencji zdarzenia, które „obstawia”. Załóżmy, że kupuje proste ubezpieczenie, a prawdopodobieństwo skrzywienia nogi wynosi 1/37. Choć zawiera umowę z ubezpieczycielem, że ten w razie wypadku pokryje koszty leczenia, to chce tego zdarzenia uniknąć.

Ubezpieczyciel szacuje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzeń, za które musiałby wypłacić odszkodowanie, i na podstawie tych szacunków wylicza wysokość składki (podobnie jak kasyna wyliczają wysokość opłaty za uczestnictwo w grze). Składka pobrana od dużej liczby ubezpieczonych („graczy”) musi być tak duża, by ubezpieczyciel mógł wypłacić potencjalne odszkodowania („wygrane”) oraz zapewnić sobie nadwyżkę, z której będzie mógł pokryć koszty swojej działalności.

Diagram 8. Hazard a ubezpieczenie

Źródło: opracowanie własne.

Podstawowa różnica między hazardem a ubezpieczeniami wynika z podejścia do „obstawianych” zdarzeń. Celem hazardu jest zazwyczaj przyjemność, celem ubezpieczenia – uniknięcie możliwej przykrości (zob. diagram 8). Najważniejszą funkcją firm ubezpieczeniowych jest to, że pozwalają zwiększać pewność naszych działań i chronią nas od skutków nieprzewidzianych zdarzeń, których wystąpienie byłoby dla nas bardzo kosztowne. Ma to znaczenie nie tylko dla naszego osobistego komfortu, lecz także dla możliwości planowania działalności przez producentów. Przykładowo, firma transportowa dzięki wykupieniu ubezpieczenia może skuteczniej realizować swoje plany gospodarcze. To prawda, mogą się zdarzyć kosztowne wypadki, ale przedsiębiorstwo jest od nich ubezpieczone. W takiej sytuacji wpisuje w swoją działalność koszt składki ubezpieczeniowej i nie musi się już martwić

ewentualnymi wydatkami w związku ze zdarzeniami, od których skutków się ubezpieczyła, gdyż ubezpieczyciel wypłaci jej odszkodowanie. Możliwość ubezpieczenia ma istotne znaczenie dla każdej działalności gospodarczej.

Firmy ubezpieczeniowe starają się szacować prawdopodobieństwa. Przykładowo na podstawie danych o ruchu drogowym i wypadkach obliczają prawdopodobieństwo ich wystąpienia w różnych miejscach. Podobne wyliczenia, oparte na szacunku prawdopodobieństwa, przeprowadzają w odniesieniu do możliwości wystąpienia powodzi lub kradzieży. Ważna i pozytywna funkcja ubezpieczalni sprowadza się właśnie do zastosowania takich rachunków, które pozwalają na wprowadzenie ubezpieczeń. Cel, do którego dążą kasyna, jest zupełnie inny.

Czy wiesz, że...?

Firmy ubezpieczeniowe też się ubezpieczają. Jest to tzw. reasekuracja. Kiedy polska firma ubezpieczeniowa sprzedaje ubezpieczenia na wypadek powodzi, to część składki pobranej od klientów odprowadza do innego przedsiębiorstwa (np. międzynarodowego). Robi to, ponieważ może się zdarzyć, że w danym roku musiałyby ponieść o wiele większe niż zazwyczaj koszty na wypłaty odszkodowań związanych z wystąpieniem powodzi. Dzięki reasekuracji firma ubezpieczeniowa może otrzymać wsparcie od dużej międzynarodowej grupy kapitałowej, u której się ubezpieczyła, i wypłacić należne odszkodowania bez narażania się na straty.

Mianem „ubezpieczeń” określa się również działalność prowadzoną w Polsce przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych i Narodowy Fundusz Zdrowia. Składki płacone do ZUS czy NFZ są w rzeczywistości formą podatku. Nie są to klasyczne „ubezpieczenia”, ponieważ składki te są przymusowe. Z ekonomicznego punktu widzenia taka działalność stanowi element polityki społecznej, a nie ubezpieczeń.

Mimo że kalkulacja ryzyka odgrywa niezwykle ważną rolę w wielu dziedzinach gospodarki, to nie ona jest najistotniejsza w działalności przedsiębiorcy. Jak zobaczymy w następnym rozdziale, przedsiębiorca podejmuje działania, których wyniku czy skutków nie da się z góry oszacować nawet za pomocą rachunku prawdopodobieństwa. Istotą przedsiębiorczości są działania, których wynik jest **niepewny**.

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny

W Polsce przepisy ubezpieczeniowe wprowadziły Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, który zajmuje się głównie gwarantowaniem wypłat odszkodowań dla osób, które zostały poszkodowane w wypadkach samochodowych. Przepisy w Polsce nakazują właścicielom pojazdów przymusowo ubezpieczyć samochód od odpowiedzialności cywilnej – jest to tak zwane ubezpieczenie OC. Jeśli prowadzący samochód (nie musi to być sam właściciel) spowoduje wypadek i przez to uszczerbek na czyimś zdrowiu lub pojeździe, to z takiej polisy OC wypłacane jest odszkodowanie. Głównym zadaniem UFG jest z kolei wypłacanie świadczeń na pokrycie odszkodowań w sytuacji, gdy pojazd powodujący szkodę nie został ubezpieczony (mimo obowiązku).

Działalność w sektorze ubezpieczeniowym jest ściśle licencjonowana i poddana regulacjom. Firma oferująca ubezpieczenia jest nazywana w języku prawnym „zakładem ubezpieczeń” i podlega skrupulatnym przepisom dotyczącym jej działalności w omawianym zakresie.

Na rynku ubezpieczeń spotkać można oferty istotnie się różniące pod względem zakresu udzielonej ochrony, przedmiotu ubezpieczenia oraz wysokości składki. Jedne ubezpieczenia chronią tylko przed podstawowymi zagrożeniami, inne uwzględniają dodatkowe ryzyka. Ta różnorodność sprawia, że trzeba pamiętać o szczegółowej analizie ofert. W szczególności powinniśmy zwrócić uwagę na to, jak określono sytuacje, w których możemy ubiegać się o odszkodowanie, wysokość sum ubezpieczenia (tzn. kwot, do których w poszczególnych przypadkach odpowiada ubezpieczyciel) oraz na katalog wyłączeń spod ochrony ubezpieczeniowej (tzn. sytuacji, w których zakład ubezpieczeń nie wypłaci nam odszkodowania). Spis tych wszystkich warunków można znaleźć w dokumencie o nazwie „ogólne warunki ubezpieczenia”.

Pytania i zadania

1. Wyjaśnij, czym jest ryzyko.
2. W jaki sposób działają ubezpieczenia?
3. Co odróżnia ubezpieczenia od hazardu?
4. Jaka jest gospodarcza rola firm ubezpieczeniowych?
5. Poproś dwie różne ubezpieczalnie o przygotowanie oferty ubezpieczenia samochodu (najlepiej AC) lub mieszkania. Porównaj ich ceny, warunki ubezpieczenia oraz ewentualne wypłaty odszkodowawcze.
6. Poproś dwie różne ubezpieczalnie o przygotowanie oferty ubezpieczenia na życie lub od następstw nieszczęśliwych wypadków. Zwróć uwagę na wyłączenia zawarte w treści umów oraz sytuacje, w których ubezpieczony nie otrzyma odszkodowania w razie wypadku.